

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512

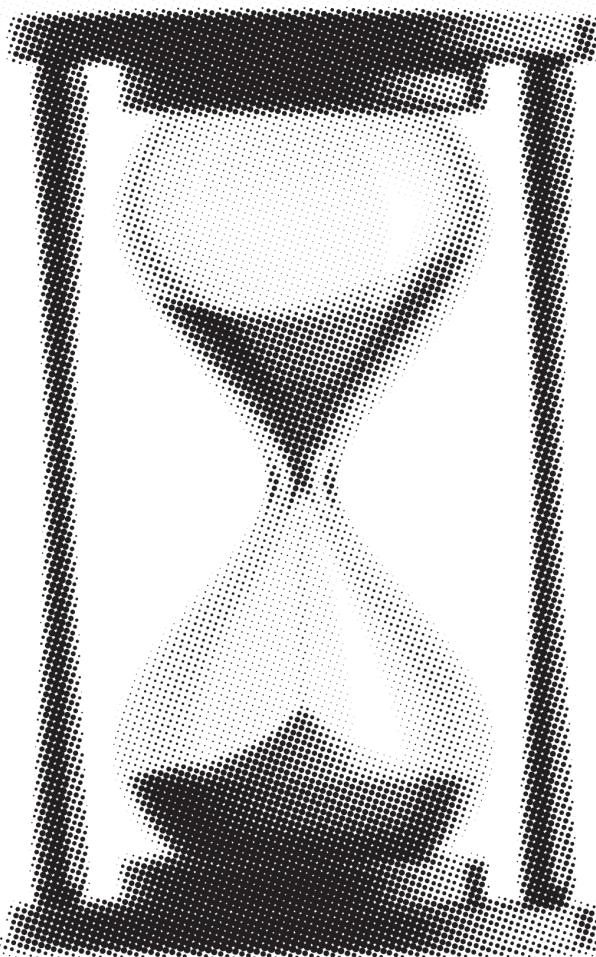

Robin Dolar, *Zgodovina skozi periodizacijo: pojem pozne predmodernosti* • Neva Makuc, *Prva habsburško-beneška vojna in dnevnik Leonarda Amasea iz obdobja 1508–1510* • Nina Ošep, *Gospodarsko poslovanje škofa Tomaža Hrena s podložniki gospostva Gornji* • Jan Lhoták, *Burghership and honorary burghership in the Habsburg monarchy 1848–1918. Honorary categories or conflictual political fields?* • Jan Bernot, *Boj za šolo na Travi. O nacionalni diferenciaciji na obrobju Kočevske v zadnjih desetletjih 19. stoletja* • Janez Mlinar, *Tone Smolej, Ljudmila Štrekelj, pozabljena prva slovenska doktorica zgodovine* • Gašper Gabrijelčič, *The Origins of U.S. Bilateral Foreign Assistance. The Marshall Plan – A Benchmark for Contemporary U.S. Foreign Aid?*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Kornelija Ajlec (SI), dr. Tina Bahovec (SI),
dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI),
dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR),
dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega
urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI),
dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta
Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za
avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to
potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in
navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 15. november 2024.

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani,
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200,
e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2024: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €,
za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €.
Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 €
in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno
dejavnost RS

Prelom: ABO grafika d.o.o. – zanjo Igor Kogelnik

Tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, december 2024

Naklada: 500 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih
bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH),
Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences,
ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art,
Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Kornelija Ajlec, PhD, (SI), Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on November 15, 2024.

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2024): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBASI2X

Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, December 2024

Print Run: 500 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

Razprave – Studies

- Robin **Dolar**, Zgodovina skozi periodizacijo:
 pojem pozne predmodernosti270–326
 History Through the Lens of Periodization: The Concept of Late
 Premodernity
- Neva **Makuc**, Prva habsburško-beneška vojna in dnevnik
 Leonarda Amasea iz obdobja 1508–1510328–342
 The First Habsburg-Venetian War and Leonardo Amaseo's
 Diary from 1508–1510
- Nina **Ošep**, Gospodarsko poslovanje škofa Tomaža Hrena s podložniki
 gospostva Gornji Grad344–375
 Land surveyor's relief: The influence of cadastral surveys
 on the execution of the land relief in Carniola
- Jan **Lhoták**, Burghership and honorary burghership in
 the Habsburg monarchy 1848–1918.
 Honorary categories or conflictual political fields?376–402
 Meščanstvo in častno meščanstvo v habsburški monarhiji 1848–1918.
 Častne kategorije ali polja političnih konfliktov?
- Jan **Bernot**, Boj za šolo na Travi. O nacionalni diferenciaciji na obrobju
 Kočevske v zadnjih desetletjih 19. stoletja404–420
 Struggle for a School at Trava. On National Differentiation
 on the Outskirts of the Gottschee Region in the Final Decades
 of the 19th Century
- Janez **Mlinar**, Tone **Smolej**, Ljudmila Štrekelj, pozabljena
 prva slovenska doktorica zgodovine422–439
 Ljudmila Štrekelj, the Forgotten First Slovenian Woman
 with a Doctorate in History
- Gašper **Gabrijelčič**, The Origins of U.S. Bilateral Foreign Assistance.
 The Marshall Plan – A Benchmark for Contemporary
 U.S. Foreign Aid?440–469
 Začetki bilateralne zunanje pomoči ZDA.
 Marshallov načrt – zlati standard za sodobno zunanjo pomoč?

Zapisi – Notes

Rok Stergar , Walter Lukan, zgodovinar dunajske šole (ob njegovi osemdesetletnici)	472–477
Walter Lukan, a historian of the Vienna School, on the occasion of his 80th birthday.	

Jubileji – Anniversaries

95 let dr. Eme Umek (Andrej Nared)	480–483
On the Occasion of Dr Ema Umek's 95th Birthday	

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Herwig Wolfram, Rimsko cesarstvo in njegovi Germani: pripoved o izvoru in prihodu (Rok Ribič)	486–489
Lilijana Žnidaršič Golec, Metoda Kokole (ur.), Jurij Slatkonja (1456–1522): od Kranjske do Dunaja (Janez Höfler) ...	490–494
Darja Mihelič, Obzorje duha Istranov zgodnjega novega veka. Popis zapuščine premožnega meščana (1599) (Ignacij Voje)	495–497
Sergije Dimitrijevič, Tuji kapital v gospodarstvu bivše Jugoslavije (Neven Borak)	498–500
Janez Mulec, Življenjska pot matematika Iva Laha (Željko Oset)	501–502

* * *

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis	504–507
Instructions for Authors	
Letno kazalo Zgodovinskega časopisa 78, 2024	508–512
Annual Content of Zgodovinski časopis – Historical Review 78, 2024	

Ocene in poročila

Janez Mulec, **Življenjska pot matematika Iva Laha**. Postojna: samozaložba, 2023, 181 str.

Mikrobiolog prof. dr. Janez Mulec je v samozaložbi izdal knjigo *Življenjska pot matematika Iva Laha* (Postojna, 2023), ki je izšla jeseni 2023, zgolj nekaj tednov pred avtorjevo smrtjo. Monografija je razdeljena na dva sklopa: avtorjev esej o Lahu (njegovem opusu in življenju) ter sklop prepisov dokumentov iz zapuščine Iva (Janeza) Laha (Štrukljeva vas pri Cerknici 1896 – Ljubljana, 1979). V prvem delu je na kratko predstavljena življenjska pot Iva Laha; njegov odhod v Ljubljano (najprej v Marijanišče, nato pa na klasično gimnazijo v Ljubljani), mobilizacija z bojevanjem na Soški fronti, študij matematike in fizike ob koncu vojne na Dunaju, bojevanje na Koroškem pod vodstvom Franja Malgaja, odhod na študij v Zagreb, delovanje na področju tematike pokojninskega zavarovanja (tako službeno kot raziskovalno) in na publicističnem in društvenem področju, po drugi svetovni vojni pa življenjski prelom z izbrisom iz volilnega imenika in službenim delovanjem v Zagrebu in Beogradu. Po drugi svetovni vojni je Lah pravzaprav – takrat že v zelo zrelih letih za matematika – dosegel svoj intelektualni zenit z objavo formul, ki so bile v mednarodnih strokovnih krogih razglašene za Lahova števila (Lah numbers). Na službenem področju pa je bil Lah vključen v meddržavna pogajanja z Italijo in Zvezno republiko Nemčijo glede vojne odškodnine; njegove formule, izdane v knjigi *Računske osnove socialnega zavarovanja* (Zagreb, 1947), so bile podlaga za izračun vojnih reparacij Italije in Zvezne republike Nemčije. Kot vesten državni uslužbenec in strokovnjak je opozarjal na napake jugoslovanskih predstavnikov v pogajanjih, s čimer si je namesto napredovanja in pohval pridobil vplivne nasprotnike. Avtor zastopa tezo, da je bil Lah šikaniran in pozneje prezrt iz ideoloških vzrokov, pri čemer je kot vodilni argument navedena konfiskacija in nato uničenje Lahove knjige *Računske osnove socialnega zavarovanja*. Strokovna podlaga za pridobitev vojne odškodnine iz naslova pokojninskega zavarovanja pa je bila označena za nemarksistično. Sprejeta je bila odločitev, da se Lahova formula ne uporabi za izračun škodnega zahtevka do »bratske« Madžarske v zvezi s plačanimi pokojninskimi prispevki med drugo svetovno od Madžarske okupiranega jugoslovanskega ozemlja. Za Laha je bilo pokojninsko zavarovanje strokovno vprašanje, zato je protestiral zaradi uničevanja gradiva pokojninskih zavodov in preveč radodarnega in netransparentnega podeljevanja pokojnin. Ob dopolnjenem šestdesetem letu

je bil upokojen, čeprav je še naprej redno hodil v službo, njegova pokojnina pa je bila nižja ob bolj (politično in socialno) pragmatičnih sodobnikov.

Avtorjevo študijo bi bilo potrebno dopolniti z natančnim pregledom gradiva o Lahovem delovanju na pokojninskem zavodu v Ljubljani, Zagrebu in zveznem statističnem uradu v Beogradu, vendar je mogoče oceniti, da je bil Lah spoštovan med stanovskimi tovariši (in tudi politiki) kot strokovnjak, nesporna avtoriteta.

Zavist je verjetno botrovala k denunciaciji Lahove žene Marije neposredno po drugi svetovni vojni in tudi Iva (Janeza) Laha ob pripravi volilnih imenikov. Žena je bila od 12. maja do 10. junija 1945 v zaporu, nato izpuščena na prostost brez obtožbe, Ivo Lah pa je bil septembra 1945 izbrisan iz volilnega imenika na podlagi obtožbe bivšega domobranskega podčastnika, da ga je Lah nagovarjal za vstop k domobrancem. Lah se je pritožil nad izbrisom, vendar mu je uspelo doseči vnovičen vpis v volilni imenik šele dvanajst mesecev pozneje. Skupaj z njim – z naknadno anonimno obtožbo o posedovanju Hitlerjeve slike v stanovanju – je bila iz volilnega imenika izbrisana še žena, ki je s tem izgubila državno invalidsko pokojnino. V pritožbi je Marija Lah opozorila na neupoštevanje volilnega zakona in napačno ugotovljeno stanje. Priznala je, da je brala časopise, v katerih je bila natisnjena Hitlerjeva fotografija, zanikala pa je izobešanje Hitlerjevega portreta v stanovanju. Ob tem pa je opozorila, da iz imenika niso bili izbrisani sosedi, ki so izobesili nemško zastavo 20. aprila 1941, na Hitlerjev rojstni dan. Ostro je nasprotovala pavšalni oznaki o domnevno idejnem sodelovanju s sovražniki slovenskega naroda, kot nekonkretiziranemu in napačnemu očitku, saj ni imela stikov z »Nemci ne z Italijani ne z ostalimi sovražniki slovenskega naroda niti ustmenih niti pismenih«. Pogumno je v pritožbi zapisala, da obstaja zakon o kaznivih dejanjih in ne o kaznivih idejah in mislih.

V drugem delu monografije so objavljeni dokumenti iz Lahove zapuščine. Gre za Lahove avtobiografske prozaične spise (recimo o zagovarjanju živali), življenjepise z bibliografijo, dopise predstojnikom in pritožbe (zaradi izbrisa iz volilnega imenika in na odločbo o odmeri pokojnine). Monografija je poklon matematiku, specialistu za kombinatoriko in pokojninska zavarovanja.

Željko Oset

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 78 | 2024 | št. 3-4 (170) | str. 263–512